

UNIVERZITA PALACKÉHO OLOMOUČ

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Aneta Lužová

Vzdělávací aktivity a materiály organizace ISIS, z.s.

v praxi jejich dobrovolníků

Olomouc 2020

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Svoboda, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a všechny použité zdroje jsem uvedla v závěru práce.

V Olomouci dne 17. května 2020

.....

“Být mámou je postojem, ne biologickým vztahem.”

— Robert A. Heinlein

Poděkování

Děkuji Mgr. Pavlovi Svobodovi, Ph.D. za trefné připomínky, lidský přístup a povzbuzení. Poděkování patří dále mé sestře Martině za smysluplné uvedení do zakotvené teorie a další cenné metodologické rady. A v neposlední řadě mým přátelům a rodině, bez jejichž podpory by tato práce vůbec nevznikla.

Obsah

Úvod	6
Teoretická část	9
1. Náhradní rodinná péče.....	9
2. Pěstounská péče.....	11
2.1. Historie pěstounské péče	12
2.2. Současný stav	13
2.3. Předpoklady pro výkon pěstounské péče	15
2.4. Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	16
Praktická část	19
3. ISIS - občanské sdružení pro pomoc náhradním rodinám	19
3.1. Služba Kamarád pro volný čas.....	22
3.2. Metodické vedení dobrovolnických pracovníků v ISIS	24
Plán výzkumu	25
1. Cíl výzkumu.....	26
2. Výzkumná otázka	26
2.1. Hlavní výzkumná otázka:.....	27
2.2. Dílčí výzkumné otázky:	27
3. Metodologie výzkumu.....	27
4. Výzkumný vzorek.....	28
5. Sběr dat	29
5.1. Otázky k polostrukturovanému rozhovoru	30
6. Analýza dat	32
6.1. Účastníci výzkumu	32
6.2. Výsledky analýzy dat	33
6.2.1. Mlčenlivost	34
6.2.2. Zpětná vazba	34
6.2.3. Znalosti problematického chování v pěstounské péči	35
6.2.4. Podpora ze strany organizace	36

6.2.5. Víkendové školení	36
6.2.6. Průvodce kamaráda pro volný čas	37
7. Diskuze a doporučení.....	38
Závěr	40
Seznam použité literatury:	42

Úvod

„*Tak příští týden, jo?*“ Takovými slovy zakončovalo jedno *dítě* (označení pro uživatele služby) dlouhou dobu každé setkání se svou *kamarádkou* (pro volný čas) – autorkou této bakalářské práce. Služba Kamarád pro volný čas, kterou nabízí organizace ISIS z.s., není pravděpodobně příliš známá. Jedná se však o záměrné propojení dvou světů – světa dětí umístěných v pěstounské péči a světa studentů. Nabízí vzájemné obohacení obou zúčastněných stran.

Děti žijící z různých důvodů v náhradní rodinné péči se často potýkají s problémy pramenící z poruchy attachmentu¹. Možnost budovat kamarádký vztah – dvě hodiny každý týden po dobu minimálně dvou let – je pro to skvělou příležitostí. Nejistota dítěte, 11 leté dívky, která si nebyla jistá, jestli její kamarádka splní svůj slib tím, že se vrátí i příští týden, a nezmizí jako "tety" v kojeneckém ústavu (kde prožila první roky svého života, než se dostala do pěstounské péče), se postupně proměnila v důvěru.

Služba Kamarád pro volný čas je nakonec nabídkou smysluplného trávení volného času i pro studenty. Zpočátku brigáda, zajímavá svým finančním ohodnocením, se postupně může proměnit v setkávání na úrovni Já a Ty². Nepodstatnost finančního ohodnocení nakonec dokládá i omyl autorky, která sama působí ve zmíněné organizaci na pozici Kamaráda pro volný čas a dostává na účet pravidelné finanční ohodnocení. I přesto původně uvedla do názvu práce, že se jedná o dobrovolnickou činnost. Dalším příkladem může být jeden z respondentů (viz výzkumné šetření v empirické části), který přešel k jiné organizaci, protože pěstounka měnila doprovázející organizaci, a tím ztratil nárok na finanční ohodnocení. Přesto v setkávání pokračuje dál.

Pro takto nastavenou službu je velmi důležité připravit kamarády na jejich odpovědnou práci – vzdělávat je a dále je odborně podporovat. Na to, jak je tato činnost

¹ HUBÁČKOVÁ, Tereza. Přechodná pěstounská péče o děti s poruchou attachmentu - její možnosti a limity. *Fórum sociální práce* [online]. [cit. 2020-05-19]. ISSN 2336-6664. Dostupné z: https://forumsocialniprace.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/10/2019/12/Tereza_Hubackova_106-116.pdf

² BUBER, Martin. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005. Kairos (Kalich).

realizována v jedné z organizací doprovázejících pěstounské rodiny, je zaměřen výzkumný záměr této práce.

V následujícím textu práce se budeme zabývat tím, jak vnímají kamarádi – externí pracovníci organizace zabývající se náhradní rodinnou péčí – vzdělávací aktivity a materiály své mateřské organizace. Konkrétně olomoucké organizace ISIS, z.s., která poskytuje podporu rodinám náhradní rodinné péče a realizuje službu Kamarád pro volný čas pro děti z pěstounské péče.

Cílem práce je po představení nezbytné teorie prozkoumat, jakým způsobem využívají Kamarádi pro volný čas znalosti, získané vzdělávacími aktivitami a prostřednictvím materiálů organizace ISIS, z.s., ve své praxi s dětmi v pěstounské péči. S ohledem na cílové nastavení textu potřebujeme uvést na pravou míru název práce, neboť až v průběhu realizace polostrukturovaných rozhovorů si autorka uvědomila, že kamarádi nejsou dobrovolníci. Cíl práce tedy zůstává stejný, pouze v názvu práce se nejedná o dobrovolníky, ale Kamarády pro volný čas.

Zkoumaná problematika této bakalářské práce nepředstavuje ve výzkumné oblasti „pole neorané“. Výzkumy zaměřující se na náhradní rodinnou péči jsou v České republice poměrně dobře dostupné. Obvykle jsou realizovány a vydávány v rámci nějakého střediska zaměřující se na náhradní rodinnou péči. V případě bakalářských či diplomových prací je možné dohledat texty zaměřené na náhradní rodinnou péči obecně nebo na jednotlivé aspekty této problematiky (např. dobrovolné programy). Cíl práce jsme tedy volili na základě našich osobních zkušeností, aktuálního stavu výzkumů a zvědavosti, jak vnímají vzdělávací aktivity kolegové z organizace ISIS, z.s., neboť v současné době neexistují žádná setkání všech kamarádů pro volný čas z organizace.

V teoretické části práce nastíníme problematiku náhradní rodinné péče. V textu představíme jednotlivé formy náhradní rodinné péče a konkrétněji přiblížíme pouze jednu formu, a sice pěstounskou péči, která zapadá do konceptu této práce.

V empirické části práce bude představen kvalitativní výzkum v designu zakotvené teorie. Sběr dat proběhne pomocí polostrukturovaných rozhovorů s Kamarády pro volný čas v již zmíněné organizace ISIS, z.s. K analýze dat využijeme otevřeného kódování jakožto jedné fáze zakotvené teorie. V závěru práce pak budeme formulovat doporučení pro službu

Kamarád pro volný čas organizace ISIS, z.s. vycházející z dosažených výsledků kvalitativního výzkumu. Dále čtenáři přiblížíme organizaci ISIS, z.s. a zejména její službu Kamarád pro volný čas, na kterou je zaměřena praktická část bakalářské práce. Neopomeneme přiblížit ani metodické vedení kamarádů pro volný čas, které je rovněž součástí výzkumného záměru.

V textu používáme označení *kamarád pro volný čas* pro lidi, obvykle studenty VŠ, kteří pracují v organizaci ISIS, z.s. na pozici Kamarád pro volný čas a jsou za tuto práci finančně ohodnoceni. Jejich pracovní náplní je pravidelné setkávání (1krát týdně) s dětmi a trávení společného volného času s určitými pravidly. Jako děti pak označujeme ty děti, které jsou umístěné v trvalé pěstounské péči.

Teoretická část

První část této práce nastíní problematiku náhradní rodinné péče. V textu představíme jednotlivé formy náhradní rodinné péče, přičemž specificky se budeme věnovat jedné konkrétní formě, a sice pěstounské péči, která odpovídá konceptu této práce. Zmíníme její historii v kontextu České republiky i její současný stav. Podíváme se na jednotlivé předpoklady pro výkon pěstounské péče a seznámíme čtenáře se specifickou formou pěstounské péče na přechodnou dobu.

1. Náhradní rodinná péče

Říká se, že rodina je základ státu. Hartl definuje rodinu jako skupinu, která je spojena manželstvím, nebo vztahy, vzájemnou pomocí a odpovědností.³ Pro mnohé děti jsou rodiče lidé, kteří vytvářejí domov, pocit bezpečí, lásky a podpory. Bohužel ne každé dítě může vyrůstat ve funkční rodině. Na druhou stranu náhradní rodinná péče není pouze o dětech, ale i o náhradních rodičích. Náhradní rodičovství se považuje za náročné v mnoha ohledech. Lze v něm najít mnoho problémů, a ne vždy s nimi náhradním rodičům někdo pomáhá. Náhradní rodiče se mohou cítit bezmocně, vyčerpaně, a ve stejnou chvíli dokonce naplněně smysluplným směřováním své práce, přičemž míra naplnění nemusí být vždy taková, jakou si na začátku své cesty představovali.⁴ Náhradní rodinnou péči lze tedy definovat jako formu „*péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině*“⁵. Legislativní ukotvení náhradní rodinné péče, podmínky, povinnosti a práva pro poručníka, osvojitele, či pěstouny nalezneme v občanském zákoníku, v rodinném právu (část druhá, hlava III, Poručenství a jiné formy péče o dítě).

V současné době se stát snaží tyto děti v co největší možné míře umístit z ústavní péče do náhradní rodinné péče. Ta nastupuje podle ministerstva práce a sociálních věcí v situaci,

³ HARTL, P. Stručný psychologický slovník. Praha: Portál, 2004.

⁴ Vágnerová, M. M. in BUBLEOVÁ, V. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. Str. 75. [cit. 2020-05-10].

⁵ Bubleová, Kovařík in MATEJČEK a kol. Náhradní rodinná péče. Portál, 1999. str. 31.

kdy děti nemohou z různých důvodů vyrůstat ve vlastní rodině. Existuje několik forem náhradní rodinné péče:

- **Svěření dítěte do péče jiné osoby** – jedná se o formu, která je upravena občanským zákoníkem v § 953 až § 957. O svěření dítěte do péče jiné osoby rozhoduje soud a jedná tak v souladu se zájmy dítěte. V rámci této formy zůstává rodičům jejich odpovědnost a jsou nadále zákonnými zástupci. Pečující osoba zastupuje dítě v rámci běžných záležitostí a je povinna udržovat a podporovat sounáležitost dítěte s rodiči.
- **Poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje** – zde se na rozdíl od předchozí formy jedná o situaci, kdy oba rodiče nezletilého dítěte zemřeli, nebo byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, nebo byl tento výkon pozastaven, či omezen, nebo se jedná o dítě nezletilých rodičů. V tomto případě má poručník práva a povinnosti vůči dítěti jako rodič. Jeho poručenství zaniká v momentě, kdy nabude-li alespoň jeden z rodičů poručenství rodičovskou odpovědnost, nebo se dítě stane svéprávné, je osvojeno, soud rozhodne o zproštění poručníka jeho funkce.
- **Osvojení** – mezi osvojitelem a osvojencem vznikají vztahy jako mezi dítětem a rodičem. Dítě získává příjmení osvojitele a vazby k původní biologické rodině tímto zanikají.
- **Pěstounská péče** – viz 2. kapitola.
- **Pěstounská péče na přechodnou dobu** – viz kapitola 2.4.⁶

⁶ Formy náhradní rodinné péče. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV, 2019 [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>.

2. Pěstounská péče

Pěstounská péče je považována za výchovu dítěte, která je vždy dočasného charakteru. Na základě jejího výkonu lze rozlišovat na **pěstounskou péči bez časového omezení** (tzn. na tu dobu, po kterou brání překážka biologickým rodičům dítěte starat se o něj) a **na pěstounskou péči na přechodnou dobu**. Další variantou, jak na pěstounskou péči nahlížet, je z hlediska subjektů vykonávajících tuto péči:⁷

- a) **příbuzenská pěstounská péče** – ta má vždy přednost před nepříbuzenskou formou péče. Dítě tak zůstává v rodině nebo u osoby blízké dítěti či rodině. Orgán sociálně-právní ochrany dětí následně nemusí provádět zprostředkování pěstounské péče a dítě je soudem svěřeno do péče této osoby, pokud to odpovídá nejlepšímu zájmu dítěte. V případě, že se tato příbuzná nebo blízká osoba se souhlasem rodiče fakticky ujme péče o dítě bez rozhodnutí příslušného orgánu, je ze zákona nutné tuto skutečnost neprodleně oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Pokud se tak nestane, je povinen úřad učinit opatření na ochranu dítěte a podat návrh soudu na úpravu poměrů dítěte.⁸
- b) **pěstounská péče vykonávaná cizí, nepříbuzenskou osobou** – té předchází proces zprostředkování pěstounské péče, kterému se budeme věnovat v podkapitole 2.3. *Předpoklady pro výkon pěstounské péče.*

V minulosti byla navíc rozlišována pěstounská péče na **individuální a kolektivní**. V současné době jde však trend směřování spíše do té individuální, neboť dítě vyrůstá v rodině, což je považováno za nejpřirozenější formu jeho péče. Kolektivní pěstounská péče byla v minulosti za minulého režimu hojně využívána a zákonem upravena, nicméně dnes je vykonávána ve speciálních zařízeních pro výkon pěstounské péče, především v SOS dětských vesničkách, zákonem výslovně již neupravena.⁹

⁷ ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kolektiv. Aktuální problémy rodinné právní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého. Praha: Leges, 2013, str. 257.

⁸ TRNKOVÁ, L. Náhradní péče o dítě. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, str. 82-83.

⁹ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVETSKA, J. a kolektiv. Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 152.

Více informací k historii pěstounské péče uvedeme v následující podkapitole. Rovněž se podíváme na to, jak to je s pěstounskou péčí dnes ve 21. století. Zmíníme předpoklady pro její výkon a přiblížíme pěstounskou péči na přechodnou dobu. Teorii doplníme i aktuálními výsledky výzkumných šetření realizovaných v České republice v posledních několika málo letech.

2.1. Historie pěstounské péče

Historie pěstounské péče sahá až do starověkého Řecka a Říma, kde ženy z vyšších stavů využívaly placené kojné, aby se vyhnuly negativním dopadům kojení na svůj fyzický vzhled. Shodný princip se dál ve společnosti uchovával i ve středověku či renesanci, kde se děti po porodu odkládaly k placeným chůvám. Placené kojné sehrávaly důležitou roli i v pozdější době, kdy začínaly vznikat sirotčince a nalezince a mateřské mléko nebylo možné jinak nahradit. Tak vznikl institut placené pěstounky, který byl vykonáván buď v ústavu, nebo v domácnosti pěstounky. V tom případě se žena o dítě starala do jeho 6 let a následně jej vrátila zpět do ústavu.¹⁰

Výrazným milníkem pro fungování pěstounské péče bylo období socialismu. Pěstounská péče jiná než příbuzenská byla v roce 1950 zrušena a fungovala pouze bez přítomnosti soudu na základě soukromé dohody mezi rodiči a pěstouny. Oficiálním tvrzením tehdejší doby bylo, že uskutečňováním cesty k socialismu ubude nechtěných dětí a vůbec rodinných problémů do té míry, že se stanou zcela ojedinělými.¹¹ Následná kolektivizace péče opuštěných a osiřelých dětí tak podmínila zvýšení ústavní péče v jejich výchově. Pro děti do 3 let fungovala dětská zdravotnická zařízení, pro starší děti existovaly domovy a jiná výchovná zařízení. Děti zde byly rozděleny podle věku a velkokapacitní prostředí ústavů a domovů nebralo ohled na individuální potřeby dětí. Rozbíjeny byly i sourozenecké vazby někdy i setrváním mimo bydliště ve velmi vzdálených a navíc různých ústavech. Po fyzické stránce bylo o děti postaráno ošacením, stravou i školní docházkou. Za negativní dopad na

¹⁰ TRNKOVÁ, L. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právo prakticky. Str. 124.

¹¹ GABRIEL, Z. a NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. Str. 20.

psychický vývoj dětí je však považován systém kolektivní péče.¹² I přes to, že období socialismu bylo pro fungování pěstounské péče značně zátěžové, našla se pro ni v naší historii i světlá chvíle v roce 1970, kdy byla založena první SOS dětská vesnička v Doubí u Karlových Varů. Model matky žijící s dětmi ve společném domě pochází z Rakouska a ze zkušeností poválečných vdov (první SOS dětská vesnička zde už v roce 1949). Nový přístup však vydržel pouhých pět let a poté byl zrušen. Obnova vesniček přišla až po roce 1989. Dodnes fungují tři SOS dětské vesničky v Doubí u Karlových Varů, Brně – Medlánkách a Chvalčově.¹³

Čtyřicet let diskontinuity rodinného práva v období socialismu udělalo své a směřování změn náhradní rodinné péče po roce 1989 bylo jasné: zohlednění zájmů a potřeb dítěte, odklonění se od kolektivistického pojetí ústavní výchovy, nalezení nových prostředků realizace pěstounské péče a svěřování dětí co nejvíce do péče fyzických osob – příbuzných či cizích. V současné době by měla pěstounská péče i z právního ohledu brát zřetel na zájem dítěte, jeho názor, i na participaci na rozhodovacím procesu. Nápomocné k co nejpriléhavější pěstounské péči jsou orgány sociálně-právní ochrany dětí a rozhodovací činnosti soudů.¹⁴

2.2. Současný stav

V současné době je pěstounská péče „*státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.*“¹⁵ Pro svěření dítěte do pěstounské péče je jedinou hmotně právní podmínkou zájem dítěte. Pak lze dítě svěřit do pěstounské péče fyzické osobě či do společné pěstounské péče manželů, nikoliv nesezdanému páru nebo registrovanému páru. Pěstoun má právo zastupovat dítě v běžných záležitostech, nicméně v mimořádných záležitostech (např. vyřízení cestovního dokladu) je nucen žádat o souhlas zákonného

¹² § 20 zák. č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže.

¹³ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Str. 67 – 68.

¹⁴ Tamtéž, str. 77 - 78.

¹⁵ MATĚJČEK, Z., a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 2002, str. 16.

zástupce dítěte pomocí orgánů sociálně právní ochrany a soudu.¹⁶ Soud stojí rovněž u vzniku pěstounské péče a v mimořádných případech také u případného zrušení pěstounské péče. V ostatních případech pěstounská péče zaniká plnoletostí dítěte v pěstounské péči.

To, že rodina může pro těžce citově deprivované dítě fungovat jako vhodné terapeutické prostředí je nepopiratelné. Je třeba však nezapomínat, že děti z náhradní rodinné péče mají za sebou obvykle silný životní příběh a není radno k nim přistupovat jako k „rychlé adopci“ nebo jako k snadnému řešení traumatu bezdětnosti. Ze zkušeností vyplývá, že tempo zlepšování dítěte v náhradní rodině se výrazně zvyšuje první rok po příchodu dítěte do rodiny. Poté má tempo pomalejší charakter.¹⁷ Současně je spojována nestabilita umístění s psychopatologií dítěte, konkrétně s posttraumatickou stresovou poruchou, s problémy užíváním alkoholu a návykových látek nebo s pokusem o sebevraždu.¹⁸

Dle výzkumu *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*, jehož výsledky byly publikované v roce 2014, jsou pěstouni „nejčastěji lidé, kteří chtějí velkou rodinu, hodně dětí a rádi by pomohli dětem, o které se jejich rodiče nestarají“¹⁹. Motivace pěstounů k náhradní rodinné péči je dle výsledků zmíněného výzkumu rozdílná než u osvojitelů. Ti často nemohou mít svého potomka a realizují se proto v náhradní rodinné péči. Pěstouni na rozdíl od nich mají obvykle své vlastní potomky a jedná se mnohdy o lidi, kteří mají silnou potřebu o někoho pečovat, touží mít velkou rodinu a nepotřebují k ní jen své vlastní potomky.²⁰

¹⁶ BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., VÁVROVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, A. a VANČÁKOVÁ, M. Průvodce náhradní rodinnou péčí [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010[cit. 2020-05-12]. Dostupné také z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/pruvodce-nahradni-rodinnou-peci.pdf>.

¹⁷ GABRIEL, Z. a NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. Str. 130.

¹⁸ OKPYCH, N. J., a COURTNEY, M. E. (2018). Characteristics of foster care history as risk factors for psychiatric disorders among youth in care. *American Journal of Orthopsychiatry*, 88(3), str. 277.

¹⁹ BUBLEOVÁ, V. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014 [cit. 2020-05-05].

²⁰ Tamtéž.

2.3. Předpoklady pro výkon pěstounské péče

Pěstounská péče je vždy v zájmu dítěte a to z toho důvodu, že „*děti v pěstounské péči jsou vysoce zranitelnou skupinou.*“²¹ Je tedy zásadní u každého dítěte posoudit vhodnost pěstounství a jeho konkrétní formy. Dále je nutné vzít v úvahu úroveň duševního a tělesného vývoje dítěte společně s jeho specifickými potřebami.²²

Na straně druhé, při výběru pěstouna, je důležité zvážit několik kritérií. Veškeré následující předpoklady pro výkon pěstounské péče jsou uvedeny v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí:

- 1) pěstoun musí obstarat řádnou péči (viz §962 OZ);
- 2) posouzení vlastností osobnosti pěstouna;
- 3) jeho psychický a zdravotní stav;
- 4) motivace;
- 5) předpoklad pro výchovu dítěte;
- 6) celkové rodinné prostředí apod.²³

Zmíněná odborná posouzení, jak na straně dítěte, tak na straně pěstouna provádí krajský úřad. Celkový proces zprostředkování pěstounské péče začíná podáním žádosti o zařazení do evidence osob vhodných stát se pěstouny. Následně obecní úřad s rozšířenou působností vyhotoví spisovou dokumentaci dítěte a žadatele a postupuje ji krajskému úřadu spolu se svým vyjádřením.²⁴ V rámci odborného posouzení je rozhodováno také o přípravě žadatele. Ta se musí absolvovat ještě před podáním žádostí o zařazení do evidence u organizace k tomu oprávněné (opět zajišťuje krajský úřad). Pro přípravu žadatelů existuje různá časová dotace. U prvožadatelů se jedná nejméně o 48 hodin. U žadatelů chtějících vykonávat přechodnou pěstounskou péči je nejnižší hranice přípravy 72 hodin. Do přípravy lze zahrnout

²¹ LARSEN, M., BASTE, V., BJØRKNES, R. *et al.* Services according to mental health needs for youth in foster care? – A multi-informant study. *BMC Health Serv Res* 18, 634 (2018). (volný překlad autorky).

²² ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVETSKA, J. a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters kluwer ČR, 2016, str. 153-154.

²³ Tamtéž.

²⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975).* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1262.

i děti žijící v rodině žadatelů o pěstounskou péči, aby byly připraveny na příchod nového člena domácnosti.²⁵

Hlavním pravidlem pěstounské péče však stále zůstává výběr pěstounů pro konkrétní dítě, nikdy naopak. Obecně lze říci, že děti a adolescenti v pěstounské péči mají vyšší využití služeb na podporu jejich fyzického a duševního zdraví než jiní jejich vrstevníci.²⁶ Proto je na přípravu a samotnou osobu pěstounů brán takový zřetel.

2.4. Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu představuje specifickou formu náhradní rodinné péče. Využívá se k tomu, aby děti nezůstávaly v ústavní péči v době, kdy se hledá trvalé řešení jejich situace (např. až se vyřeší jejich situace v biologické rodině, než se dostanou k dlouhodobým pěstounům nebo adoptivním rodičům). Ze zákona je možné umístit dítě do přechodné pěstounské péče maximálně na jeden rok. Ačkoliv mnoho zahraničních i českých výzkumů opakovaně poukazuje na negativní dopady ústavní péče na vývoj a život dětí (už od 60. let 20. století), v České republice došlo k výraznému posunu v této problematice až v roce 2013. Tehdy 1. ledna nabyla v platnost novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí a výrazně zlepšila podmínky pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu.²⁷

V rámci pěstounské péče na přechodnou dobu rozlišujeme:

- a) ranou pěstounskou péči určenou novorozencům,
- b) situaci, kdy se dítě náhle ocitne bez rodičů tzv. akutní (vazba rodičů, hospitalizace rodiče samoživitele apod.).²⁸

²⁵ TRNKOVÁ, L. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, str. 21.

²⁶ LARSEN, M., BASTE, V., BJØRKNES, R. *et al.* Services according to mental health needs for youth in foster care? – A multi-informant study. *BMC Health Serv Res* 18, 634 (2018). (volný překlad autorky).

²⁷ Formy náhradní rodinné péče. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV, 2019 [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>; *Pěstounská péče na přechodnou dobu: Výsledky průzkumu mezi pěstouny na přechodnou dobu* [online]. 2015, 26 [cit. 2020-05-13]. Dostupné z: <https://www.ditearodina.cz/images/soubory/ke-stazeni/vyzkumy/Przkum-mez-pstouny-na-pechodnou-dobu-2015.pdf>.

²⁸ TRNKOVÁ, L. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, str. 38.

Významným rozdílem od pěstounské péče na neomezenou dobu je, že zde u výkonu péče nepředchází proces zprostředkování. Pěstouni na přechodnou dobu jsou zvláště evidováni u krajských úřadů a na rozdíl od běžného pěstouna pobírají finanční odměnu i v době, kdy péči nevykonávají – musí být totiž připraveni okamžitě převzít dítě po rozhodnutí soudu. Eliminace lidí, kteří by tuto péči chtěli vykonávat pouze kvůli neomezené finanční odměně, funguje přirozeně pomocí vyšší časové náročnosti přípravy před zařazením do evidence pěstounů na přechodnou dobu.²⁹

Jednoduše řečeno pěstounská péče na přechodnou dobu nahrazuje ústavní péči a předchází tak jejím negativním důsledkům pro vývoj dítěte. Důležitým aspektem této formy péče je mimo jiné společenský přínos, neboť dle statistik Ministerstva vnitra ČR se děti z ústavní péče dopouštějí častěji trestných činů nebo se stávají jejich oběťmi, dosahují nižšího vzdělání díky narušené sebedůvěře a s tím jde v souladu i nižší uplatnění na pracovním trhu, bývají závislé na sociálních dávkách, nemají osvojené rodičovské kompetence a jako rodiče selhávají a celý cyklus se opakuje u jejich dětí. Pěstounská péče na přechodnou dobu tak napomáhá snižovat dopady ústavní péče na vývoj dítěte.³⁰

Zajímavé výsledky o přechodné pěstounské péči přinesl průzkum mezinárodní organizace Lumos (zakladatelka J. K. Rowlingová) zabývající se problematikou péče o ohrožené děti z roku 2015. Toho se účastnilo téměř 200 pěstounů na přechodnou dobu ze 7 různých krajů České republiky. Cílem výzkumu bylo probádání fungování této pěstounské péče a také zjištění typického pěstouna na přechodnou dobu. Výsledky průzkumu přinesly tuto podobu typického pěstouna na přechodnou dobu: středoškolsky vzdělaná žena pracující v pomáhající profesi, věk kolem 40 let, žijící ve sdílené domácnosti s partnerem a vidící smysl v této práci. Mezi další zajímavé výsledky průzkumu patří: pouze 14 % pěstounů bylo před začátkem výkonu pěstounské péče nezaměstnaných, z toho dlouhodobě pouze 3 %; na úřadu práce se o pěstounské péči nedozvěděl nikdo z účastníků výzkumu; 44% pěstounů na přechodnou dobu uvedlo, že mělo v péči alespoň jedno dítě potřebující nějakou formu rehabilitace, terapie nebo léčby; průměrná doba pobytu dětí v přechodné pěstounské péči byla

²⁹ RADVANOVÁ, S. a kolektiv. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015, str. 129-137.

³⁰ *Pěstounská péče na přechodnou dobu: ...aby děti vyrůstaly v rodinách!* [online]. [cit. 2020-05-18]. Dostupné z: <https://www.rpp.cz/inpage/proc-je-pppd-tak-dulezita/>.

u zkoumaných 6,5 měsíce; 15% přechodných pěstounů byli muži.³¹ Výsledky šetření nabourávají zaběhlou představu o podobě pěstounské péče na přechodnou dobu, a sice že pěstouni nejsou z řad dlouhodobě nezaměstnaných a nevyhýbají se primárně dětem s různou formou postižení.

³¹ *Pěstounská péče na přechodnou dobu: Výsledky průzkumu mezi pěstouny na přechodnou dobu* [online]. 2015, 26 [cit. 2020-05-13]. Dostupné z: <https://www.ditearodina.cz/images/soubory/ke-stazeni/vyzkumy/Przkum-mezi-pstouny-na-pechodnou-dobu-2015.pdf>.

Praktická část

Ve zbývající části práce se věnujeme návrhu a realizaci výzkumu, kterým se naplňuje cíl této práce. Jednotlivé kroky šetření jsou zde popsány tak, aby měl čtenář představu, jak sama autorka v průběhu procesu bádání přemýšlela. S ohledem na téma výzkumu byl zvolen kvalitativní výzkum, který má proměnlivě plánovitý charakter. Dalo by se říct, že má pevný pouze začátek a konec svého procesu. Uvnitř se „*střídají fáze, kdy se výzkumník drží předem daného plánu s fázemi, kdy hledá použitelná řešení problémů a situací, které na počátku nepředpokládal*“³².

Dále čtenáři přiblížíme organizaci ISIS, z.s. a zejména její službu Kamarád pro volný čas, která je předmětem zájmu této části práce. Neopomeneme přiblížit ani metodické vedení kamarádů pro volný čas, které je rovněž součástí výzkumného záměru práce.

3. ISIS - občanské sdružení pro pomoc náhradním rodinám

Doposud jsme čtenáře seznámili s možnostmi náhradní rodinné péče. Bylo možné získat představu o tom, jaké formy nabízí a co si představit pod pojmem pěstounská péče. Avšak tím, že se člověk stane pěstounem, tato cesta nekončí, nýbrž začíná.

Každý pěstoun má povinnost uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče. Tuto dohodu může uzavřít pouze se subjektem pověřeným dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Doprovázení často zajišťují obecní úřady, krajské úřady, příspěvkové organizace krajů a obcí i fyzické osoby s příslušným pověřením v neposlední řadě také nestátní neziskové organizace. V neziskovém sektoru existuje více neziskových organizací, které jsou pěstounům k dispozici při tomto úkolu. V této práci se však budeme zabírat pouze jednou konkrétní organizací - **občanské sdružení pro pomoc náhradním rodinám ISIS**, sídlícím v Olomouci.

Toto občanské sdružení ISIS bylo registrováno 10. 4. 1992 pod názvem o. s. ISIS – pro pomoc dětem bez domova. Hlavní činností tohoto sdružení je podpora a doprovázení

³² ŠVAŘÍČEK, R. a ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. Str. 53.

náhradních rodin, což zahrnuje rodiny pěstounské i osvojitelské. Také jim nabízí pomoc při řešení obtížných životních situací.³³

Toto občanské sdružení celkově poskytuje tyto služby:

- **sociální poradenství a terapeutické služby** náhradním rodinám s dětmi,
- **odborné poradenství v oblasti náhradní rodinné péče** nejen rodinám, ale i široké veřejnosti (mateřské školky, základní školy, pediatři, jednotlivci),
- **vzdělávání pěstounů** na pracovišti ISIS se zajištěným hlídáním dětí,
- **víkendové poradensko-vzdělávací pobyty**, kdy je pro děti připraven speciální program po dobu vzdělávání pěstounů,
- **zajištění kontaktu s biologickou rodinou**,
- **volnočasové aktivity pro celou náhradní rodinu**: tvořivé dílny, výlety, předvánoční setkání,
- **aktivity pro děti**: kamarád pro volný čas, příměstské tábory a doučování.³⁴

Občanské sdružení ISIS poskytuje komplexní odbornou pomoc a péči nejen pěstounům a osvojitelům, ale také dětem přijatým do náhradní rodinné péče a dětem, které nejsou vychovávány v rodině, tzn. dětem v ústavních zařízeních (kojenecké ústavy a dětské domovy).³⁵

Posláním tohoto sdružení, jak sami uvádějí, je podpora rodiny, jakožto jedinečného prostředí, naplňování potřeb dítěte a podporování jeho zájmů v obtížné životní situaci. Dále pomoc dětem s vývojovým traumatem nebo podpora rodin, které pečují o děti v náhradní rodinné péči. Celkově se organizace snaží podpořit zdravé a bezpečné rodinné prostředí, aby bylo umožněno dětem žít plnohodnotný život.³⁶

Mezi cíle této organizace patří především:

³³ ISIS, 2019 [online] [dobremistoprozivot.cz](https://www.dobremistoprozivot.cz) [cit. 5. 4. 2020] Dostupné z <https://www.dobremistoprozivot.cz/podporujeme/ISIS>.

³⁴ ISIS, 2019 [online] [dobremistoprozivot.cz](https://www.dobremistoprozivot.cz) [cit. 5. 4. 2020] Dostupné z <https://www.dobremistoprozivot.cz/podporujeme/ISIS>.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ ISIS, 2019 [online] [dobremistoprozivot.cz](https://www.dobremistoprozivot.cz) [cit. 5. 4. 2020] Dostupné z <https://www.dobremistoprozivot.cz/podporujeme/ISIS>.

- **rozvoj a podpora sociálních služeb** v oblasti péče o rodinu a dítě prostřednictvím osvětové, informační a vzdělávací činnosti,
- **podpora spolupráce a komunikace** se státními i nestátními institucemi,
- **zvýšení podílu náhradní rodinné péče** v systému služeb pro děti bez rodinného zázemí,
- **zkvalitnění odborných znalostí a výchovných kompetencí pěstounů,**
- **podpora formování zdravé osobní identity dětí a dospívajících** vyrůstajících v náhradních rodinách či v dětském domově,
- **podpora rodinám a jedincům v obtížné životní situaci;** vytvoření nabídky dostupných služeb v oblasti náhradní rodinné péče jako kontinuálního podpůrného systému.³⁷

Staré přísloví říká, že dáš-li člověku rybu, nakrmíš ho na den, ale naučíš-li ho rybařit, nasatíš ho na celý život. Z tohoto přísloví vychází partnerský model, kde je vztah sociální pracovník a klient chápán jako symetrický. Jejich spolupráce je založena na komunikaci, probíhá zde vzájemná interakce, v rámci které se obě zúčastněné strany navzájem ovlivňují. Klient je pak považován za kompetentního spolupracovníka, který má zdroje k vyřešení svých problémů.³⁸ A tímto principem se občanské sdružení ISIS při své práci řídí.

Druhým principem, který ISIS uznává, je princip dle Navrátila. Pro lepší představu si uvedeme hlavní zákonitosti, na kterých je tento princip založen.

- **Rovnost** – berou v potaz rozdíly ve specifických potřebách klientů,
- **Spoluúčast** – zapojují klienty do plánování, koordinace a vyhodnocování služeb, aby služby odpovídaly skutečným potřebám klientů,
- **Zplnomocnění** – pomáhají klientům k získání větší kontroly nad jejich životy a předchází tak jejich závislosti na systémech pomoci.³⁹

³⁷ ISIS, 2016 [online] isis-olomouc.cz [cit. 5. 4. 2020] Dostupné z <http://isis-olomouc.cz/o-nas/zakladni-informace/>.

³⁸ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. Str. 45 – 46.

³⁹ Tamtéž.

3. 1. Služba Kamarád pro volný čas

V předchozí kapitole jsme představili bližší informace o občanském sdružení ISIS. Tato práce se však soustřeďuje na konkrétní službu, kterou ISIS nabízí a tou je Kamarád pro volný čas.

Na první pohled se může zdát, že život v náhradní rodině funguje pro dítě jako „záchrana“ v jeho situaci. Taková situace a zejména životní zkušenosti dítěte před umístěním do náhradní rodinné péče může přinášet různé zátěže. Mnohdy pěstounské péči nebo jiné alternativě náhradní rodinné péče předchází odnětí z dysfunkční biologické rodiny, dočasný pobyt v nějaké instituci a s tím spojené časté změny prostředí i pečujících osob. Takové zkušenosti nejsou rozhodně pro dítě běžné a mohou působit traumaticky. Současně příchod do nové rodiny a opětovná adaptace na nové podmínky a pravidla může být značně frustrující. O to víc, když život v nevlastní rodině může změnit náhled dětí na jejich sebepojetí a vztahy k ostatním lidem. Zároveň je nutné vzít v úvahu fakt, že každé dítě může být jiné, různě zatíženo znevýhodňujícím průběhem prenatálního a raného života nebo nedostatečnou péčí biologických rodičů.⁴⁰

Děti z pěstounských rodin a především děti, které jsou v příbuzenské pěstounské péči, často nemají nikoho, s kým by mohli bezpečně a zároveň aktivně trávit svůj volný čas. Tento problém často vzniká na základě vysokého věkového rozdílu v rodině pečujících. Pěstouni prarodiče nemají často tolik energie a zdravotní dispozice, aby mohli dětem zprostředkovat například sportovní aktivity, a děti si s nimi často nemohou popovídat o moderních záležitostech, které jsou častým tématem u jejich vrstevníků.

Dalším problémem, se kterým se děti často potýkají, jsou nenaplněné sliby a setkání s biologickými rodiči. Děti se často na tato setkání těší a poté se potýkají s pocitem zklamání. Tyto pocity pak často „ventilují“ na osobách, které o ně aktuálně pečují, což může narušit budování jejich vztahů.⁴¹

⁴⁰ BUBLEOVÁ, V. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014 [cit. 2020-05-13]. Str. 170.

⁴¹ *Kamarád pro volný čas*, 2018 [online] isis-olomouc.cz [cit. 5. 4. 2020] Dostupné z <http://isis-olomouc.cz/projekty-a-sluzby/kamarad-pro-volny-cas/>.

Tyto problémy se organizace snaží řešit právě službou Kamarád pro volný čas. ISIS, z.s. proto spolupracuje se studenty vysokých škol se zaměřením na psychologii nebo speciální pedagogiku. Podmínkou je spolupráce alespoň na dva roky. Dítěti je následně přidělený jeden ze studentů. Poté probíhají pravidelná společná setkání, které se snaží naplnit dětem jejich volnočasové požadavky. Děti pak zažijí nejen emocionální korektivní zkušenost tím, že se slíbená setkání pravidelně uskutečňují, ale také tím, že studenti jsou k dispozici minimálně po dobu dvou let, mají děti možnost si bezpečně vytvořit kamarádský vztah. Ví, že se na ně mohou spolehnout, obrátit, probrat s nimi jejich radosti i problémy.⁴²

Pro lepší představu jak tato služba v reálu funguje a co může pro dítě znamenat, zde uvedeme jeden skutečný příběh.

Příběh Lenky – 8 let

„Lenka aktuálně dochází do druhé třídy základní školy. Žije se svými prarodiči, kteří mají z důvodu jejich vysokého věku spoustu zdravotních komplikací a nemohou s dívkou dělat veškeré aktivity, které by si přála. Lenka je navíc živější dítě, takže s prarodiči nebude hrát karty či sledovat televizi, nejraději běhá po hřišti, skáče na trampolíně, chodí plavat na bazén... Také se už ráda parádí a prohlíží si výlohy v drogeriích a obchodech s oblečením. Matka ani otec o dívku nejeví zájem. S otcem není v kontaktu již několik let, matka čas od času přijde na návštěvu – ovšem velice nepravidelně – často svůj slib termínu nedodrží a malá Lenka je následně frustrovaná a vybíjí si svou agresi na prarodičích (kope do věcí kolem sebe, sprostě nadává, jakoby to ani nebyla ta malá hodná Lenka). Situace je zklidněna právě díky „kamarádce pro volný čas“, která za Lenkou jednou za 14 dní pravidelně dochází a tráví s ní vždy 2 hodiny. Lenka ví, že se na svou velkou kamarádku může spolehnout a že s ní vždy zažije spoustu zábavy a legrace. Kamarádka nikdy není tak unavená jako prarodiče, nikdy Lence neříká, ať si jde hrát sama a je chvíli v klidu. A je daleko lepší než mamka, protože když něco slíbí, tak to také dodrží...“⁴³

⁴² Tamtéž.

⁴³ *Kamarád pro volný čas*, 2018 [online] isis-olomouc.cz [cit. 5. 4. 2020] Dostupné z <http://isis-olomouc.cz/projekty-a-sluzby/kamarad-pro-volny-cas/>.

Jako každá služba má i tato svá pravidla. Všichni zúčastnění by si měli být vědomi své role v rámci služby. „Kamarád“ by si měl být vědom svých práv, kompetencí a hranic. Během prvních setkání si dítě s kamarádem sepíšíou/namalují vzájemná pravidla, která budou obě strany respektovat. Setkávání musí být pravidelné na veřejně přístupných místech, jako jsou parky, kavárny, kina, sportoviště apod., za nepříznivého počasí může být setkání uskutečněno doma u pěstounské rodiny. Nemělo by docházet k setkání v prostorách ISIS, neboť tam probíhají pro dítě jiné aktivity. Setkávání je vyhrazeno pro dítě a jeho kamaráda pro volný čas, takže si na toto setkání nemůže dítě vzít další kamarády.⁴⁴

3.2. Metodické vedení dobrovolnických pracovníků v ISIS

Jak již bylo v předchozí kapitole uvedeno, každá služba by měla být ošetřena určitými pravidly. Organizace, která tuto službu poskytuje, by navíc měla zaručit, že studenti, kteří se budou této službě věnovat, jsou k tomu kompetentní. Proto by těmto studentům mělo být zajištěno proškolení, než se dostanou k přímé praxi s dítětem.

Studenti psychologických, nebo speciálně pedagogických oborů, kteří mají zájem (velmi klíčový faktor) o zapojení do služby Kamarád pro volný čas, by měli být starší 18 let. Dále je nutné předložit výpis z rejstříku trestů (ne starší než tři měsíce) a doklad o nejvyšším dosaženém vzdělání. Následně uzavřou dohodu o výkonu činnosti a podepíší mlčenlivost o osobních a citlivých údajích klientů. Poté musí absolvovat víkendové proškolení pro kamarády pro volný čas a psychosociální skupiny dětí. Následně, po přidělení dítěte začne pravidelné setkávání a trávení společného volného času. Pravidlem je také udržování kontaktu s klíčovým pracovníkem a psychologem sdružení, které má formu emailové komunikace v podobě krátkých shrnujících zpráv po setkání s dítětem. Dále pak mají studenti povinnost účastnit se supervizních setkání a očekává se od nich zájem o smysluplnou práci.⁴⁵

⁴⁴ Průvodce na pozici „Kamaráda pro volný čas“, 2015 [online] ltestovaci.cz [cit. 5. 4. 2020] Dostupné z: <http://ltestovaci.cz/web.org/wp-content/uploads/Pruvodce-kamarad-pro-volny-cas.pdf>. Str. 12 – 13.

⁴⁵ Průvodce na pozici „Kamaráda pro volný čas“, 2015 [online] ltestovaci.cz [cit. 5. 4. 2020] Dostupné z: <http://ltestovaci.cz/web.org/wp-content/uploads/Pruvodce-kamarad-pro-volny-cas.pdf>. Str. 13 – 14.

Na co je rovněž v programu upozorňováno, je chybná záměna kamarádů pro volný čas za jinou službu nabízenou organizací pěstounům nebo dětem. V praxi to znamená, že kamarádi pro volný čas by neměli řešit problémy uvnitř pěstounské rodiny, realizovat kontakty s biologickými rodiči dětí nebo spolupracovat s úřady.⁴⁶ Velmi důležité je tedy pro tuto službu umění dodržování hranic. Organizace upozorňuje na tři typy dodržování hranic. Jedná se o **prostorové** hranice – společné setkávání by mělo probíhat v přirozeném prostředí dítěte. Konkrétně to jsou hřiště, muzea, kina, v nepřízní počasí to může být i domov pěstounů, kteří jsou s tímto srozuměni. Rozhodně není doporučováno potkávání se v prostorách organizace ISIS, z.s. Ty má dítě spojeno s jinými aktivitami organizace (rozhovory se sociálním pracovníkem, psychologem apod.) než s navazováním přátelských vztahů. Jako další je ohraničení **časové**. Společné trávení času s dítětem by mělo probíhat pravidelně každý týden 2 hodiny v den, kdy to vyhovuje jak pěstounům, dítěti, tak i kamarádovi pro volný čas. Jako poslední uvádí organizace hranice **osobní**. U těch je užitečné vědět, co je slušné chování a znát limity své osoby. Na paměti by kamarádi pro volný čas měli mít to, že pro děti mohou fungovat jako vzor, a je dobré přemýšlet o tom, co před jejich očima dělají. Zároveň je prospěšné balancovat kamarádský vztah. Tak, aby se postupně budoval, zároveň aby zůstal lehce formální, neboť kamarádství jednou skončí a nebudou dětem k dispozici po celý jeho život. Zároveň není prostor na intimní a citlivá témata v počátcích budování vztahu s dítětem – to by si na kamaráda pro volný čas mělo postupně zvyknout.

Veškeré výše zmíněné dostupné informace o metodickém vedení kamarádů z internetových stránek organizace nám posloužilo jako podklad pro tvorbu otázek do polostrukturovaného rozhovoru, které čtenář nalezne v následujícím textu práce.

Plán výzkumu

Vzhledem k tomu, že realizace výzkumného šetření kvalitativního charakteru není často dopředu zcela jednoznačná záležitost, uvedeme zde plán výzkumu, abychom čtenáři

⁴⁶ Tamtéž. Str. 14.

ujasnili jednotlivé kroky a fáze procesu výzkumu. V popisu plánu, ale i v realizaci celého kvalitativního šetření jsme vycházeli zejména ze Švaříčka a Šed'ové⁴⁷.

1. Cíl výzkumu

Cílem navrhovaného výzkumu je prozkoumat, jakým způsobem využívají kamarádi pro volný čas své znalosti získané vzdělávacími aktivitami a materiály organizace ISIS, z.s. ve své praxi s dětmi v pěstounské péči. Přínos tohoto výzkumu vidíme jednak pro organizaci ISIS, z.s., která díky němu může získat zpětnou vazbu na svou práci od kamarádů pro volný čas, případně se zaměřit na zlepšení této služby. Mimo jiné vnímá autorka textu přínos praktické části i pro svou vlastní práci kamaráda pro volný čas, neboť má možnost nahlédnout pod pokličku kamarádství svých kolegů a sdílet s nimi svou zkušenost. I když se na jednu stranu může zdát výhodou, že je autorka sama kamarádkou pro volný čas a má s touto činností zkušenosti, jedná se v tomto kontextu rovněž o omezení tohoto výzkumu. Přece jenom je reflexivita jednou z vlastností kvalitativního výzkumu, kdy se „*cíleně pracuje s tím, že výzkumník se de facto přímo či nepřímo spolupodílí na procesech, které zkoumá*“⁴⁸. Jako další omezení výzkumu vnímáme současný nouzový stav v České republice z důvodu omezení šíření viru Covid-19. Prakticky to pro tento kvalitativní výzkum znamená omezení v dostupnosti některých respondentů. Polostrukturované rozhovory plánované formou tzv. face to face budou realizovány v online podobě. Konkrétní aplikace se určí podle její dostupnosti pro obě strany – autorku jako výzkumnici a ostatních kamarádů pro volný čas jako respondentů. Zároveň jsme si vědomi toho, že některým plánovaným respondentům se mohla změnit životní situace a se spoluprací na šetření už nebudou souhlasit.

2. Výzkumná otázka

Výzkumná otázka se odvíjí od zvoleného výzkumného cíle – odpovídá zájmu autorky o to, jak kamarádi pro volný čas integrovali získané informace. Zvolená kvalitativní strategie

⁴⁷ ŠVAŘÍČEK, R. a ŠEĎOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007.

⁴⁸ MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Str. 18.

by měla napomoci co nejkompexnějšímu pohledu na zkoumanou problematiku. Pro hlubší proniknutí do tématu jsme odlišili hlavní výzkumnou otázku od otázek dílčích.

2.1. Hlavní výzkumná otázka:

Jakým způsobem využívají Kamarádi pro volný čas své znalosti získané vzdělávacími aktivitami a materiály organizace ISIS, z.s. ve své praxi s dětmi v pěstounské péči?

2.2. Dílčí výzkumné otázky:

- 1. Jakým způsobem využívají kamarádi pro volný čas víkendové vzdělávací aktivity ve své praxi?*
- 2. Jakým způsobem využívají kamarádi pro volný čas Průvodce pro kamaráda pro volný čas ve své praxi?*
- 3. Jakým způsobem využívají kamarádi pro volný čas Kurz problematiky chování dětí v pěstounské péči?*
- 4. Jakým způsobem funguje zpětná vazba v kamarádství pro volný čas?*
- 5. Jakým způsobem funguje supervize v kamarádství pro volný čas?*
- 6. Jak vnímají kamarádi pro volný čas podporu ze strany ISIS, z.s.?*
- 7. Jakým způsobem zvládají kamarádi pro volný čas mlčenlivost?*

3. Metodologie výzkumu

Při výzkumu jsme uplatnili kvalitativní přístup - design zakotvené teorie (grounded theory). Ta „neoznačuje nějakou určitou teorii, nýbrž určitou strategii výzkumu a zároveň

*způsob analýzy získaných dat*⁴⁹. Průkopníci této teorie jsou američtí sociologové B. Glaser a A. Strausse, kteří přinesli v roce 1967 podrobný popis jednotlivých kroků metody. Ve výzkumné praxi si pak výzkumníci jednotlivé kroky upravují nebo dokonce vypouštějí z celého postupu.⁵⁰ Stejným způsobem budeme pracovat se zakotvenou teorií v této práci i my. Kvalitativní data získáme pomocí polostrukturovaných rozhovorů s kamarády pro volný čas, které následně budeme analyzovat. Pro analýzu dat využijeme pouze otevřeného kódování, a to hlavně proto, že kvalitativní analýzu dat považujeme za velmi složitou a domníváme se, že pro potřeby této práce je otevřené kódování dostatečnou formou analýzy dat. Následně budou data interpretována.

Vzdělávací aktivity zahrnuté do tohoto výzkumu: víkendové školení, Kurz problematiky chování dětí v PP, Průvodce kamaráda pro volný čas, supervize, zpětná vazba od pěstounů.

Výzkumná otázka	Data: plánované metody a zdroje
<i>Jakým způsobem využívají Kamarádi pro volný čas své znalosti získané vzdělávacími aktivitami a materiály organizace ISIS, z.s. ve své praxi dobrovolníka s dětmi v pěstounské péči?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozhovory s kamarády pro volný čas (organizace ISIS, z.s.) • Projektivní technika • Analýza dokumentů

4. Výzkumný vzorek

Samotný záměr práce a vybraná metodologie nabádá k výběru respondentů pomocí záměrného vzorkování, neboť *„účastníci výzkumu musí mít bohaté životní zkušenosti se*

⁴⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. Str. 125.

⁵⁰ Tamtéž, str. 125.

zkoumaným jevem“⁵¹. Dle Miovského uplatňujeme tento přístup výběru „zejména v případech, kdy se nejedná o příliš velký potřebný výběrový soubor a osoby náležející do základního souboru jsou poměrně snadno dostupné“.⁵²

V organizaci ISIS, z.s. pracuje v současné době celkem 8 kamarádů pro volný čas. Pomocí klíčové sociální pracovnice jsme oslovili všechny kamarády pro volný čas s žádostí o účast ve výzkumu. Zájem účastnit se výzkumu mělo pouze 5 kamarádů pro volný čas. Zamýšlený počet respondentů byl 5 až 7 kamarádů. Domníváme se, že v omezeném zájmu o účast na rozhovorech mohla hrát roli i skutečnost, že v době realizace rozhovorů probíhal v České republice nouzový stav způsobený koronavirem, bez snadné možnosti osobního setkání. Vzhledem k této neočekávané situaci jsme vděční za alespoň 5 respondentů pro toto šetření. Potenciální výhodou pro získání zájmu respondentů o výzkumu mohlo být také to, že sama autorka v organizaci pracuje již třetím rokem na pozici kamarád pro volný čas a atmosféru v organizaci vnímá jako „rodinnou“. Domníváme se, že toto hrálo důležitou roli i při získání kontaktů na účastníky výzkumu, neboť běžně se s ostatními kolegy v pracovní ani osobní rovině nepotkává.

5. Sběr dat

Data byla získávána z polostrukturovaných rozhovorů s kamarády pro volný čas a z dokumentu organizace ISIS, z.s. Průvodce kamarád pro volný čas. Délka rozhovorů byla okolo 30 minut až 1 hodiny. Otázky do rozhovoru byly voleny na základě vzdělávacích a metodických aktivit organizace ISIS, z.s. nabízených kamarádům pro volný čas. Jedná se o následující vzdělávací aktivity či formu podpory: víkendové školení, Průvodce kamaráda pro volný čas, supervize a zpětná vazba. Tyto formy podpory jsou uvedeny na internetových stránkách organizace, a byly využity jako podklad pro tvorbu otázek k výzkumu. Zároveň autorka vycházela z vlastních zkušeností s odbornou přípravou na pozici Kamarád pro volný čas. V jednotlivých rozhovorech zaměřovala pořadí jednotlivých okruhů podle předchozích

⁵¹ ŠVAŘÍČEK, R. a ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. Str. 34.

⁵² MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Str. 136.

odpovědí respondenta tak, aby byla stále držena tematická linka rozhovoru. K tomuto způsobu vedení rozhovoru se autorka inspirovala u Miovského, který jej doporučuje pro maximalizaci výtěžnosti rozhovorů⁵³. Většina rozhovorů probíhala online pomocí Skype hovorů, jeden pak proběhl v rámci osobního setkání v parku.

5.1. Otázky k polostrukturovanému rozhovoru

Otázky jsme tvořili na základě jednotlivých vzdělávacích aktivit nabízených ISIS, z.s., a vlastních zkušeností s procesem vzdělávání Kamarádů pro volný čas. Ke každé oblasti, které jsme se v rámci rozhovorů chtěli dotknout, jsme následně vytvořili sadu otázek pro její zjištění.

Okruhy rozhovoru	Otázky k získání dat
Úvodní část	Jak se máš? Jak ses k práci „kamaráda“ dostala? Co tě na této práci baví? Co se ti na této práci nelíbí? Jak dlouho zde pracuješ? Vidiš se v organizaci i za několik měsíců, let?
Vzdělávací aktivity	Jak hodnotíš veškerou vzdělávací podporu v ISIS? Je něco, co bys mohla vynechat? Nejužitečnější informace pro praxi? Troufla by sis na kamarádství bez vzdělávacích aktivit organizace?

⁵³ MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Str. 159.

<p>Víkendové školení</p>	<p>Jak se ti líbilo? Co ses dozvěděla? Co bylo nejužitečnější? Co chybělo? Cítila ses po víkendu „připravena“? Jak to potom vypadalo v reálu? Vybavuješ si nějaké modelové situace? Už se ti nějaká v praxi stala? Využila jsi něco z naučených znalostí?</p>
<p>Zpětná vazba</p>	<p>Máš nějakou zpětnou vazbu od pěstounů, pracovníků nebo dítěte?</p>
<p>Průvodce kamarád pro volný čas</p>	<p>Vybavuješ si některá pravidla programu Kamarád? Jaké pravidlo je nejtěžší a nejlehčí k dodržování?</p>
<p>Podpora organizace</p>	<p>Stačí ti forma podpory ze strany organizace? Je něco, co bys uvítala navíc?</p>
<p>Závěrečná část</p>	<p>Jaké téma školení bys uvítala? Je něco, co ti z hlediska znalostí chybí? Jak zvládáš mlčení o klientech?</p>

6. Analýza dat

Data získaná pomocí kvalitativního šetření jsme se rozhodli analyzovat pomocí metody zakotvené teorie, která se hodí jako design výzkumu ke zkoumané problematice. Z důvodu lepší práce se získanými daty byly veškeré nahrávky přepsány do elektronické podoby. Tímto krokem jsme získali čitelnější data pro analýzu, která bylo nutné zredukovat na únosnou míru.⁵⁴ Po celou dobu analýzy dat jsme měli na očích výzkumnou otázku, abychom stále naplňovali cíl výzkumu. Tato část patřila mezi jedny z nejtěžších, neboť většina získaných informací byla pro autorku velmi zajímavá. Pročítáním jednotlivých rozhovorů a zaznamenáváním textu, který se vztahuje k cíli výzkumu, jsme postupně vytvářeli kategorie dat. Konkrétně jsme vytvořili tabulku v MS Word, kam jsme vepisovali doslovné části textu k jednotlivým respondentům a jednotlivým tématům zkoumání. Neustálým pročítáním a přemýšlením o výpovědích respondentů jsme texty týkající se stejného tématu přiřazovali do jednoho řádku a nadepisovali kódem, později souhrnnou kategorií. Výsledky tohoto procesu jsou uvedeny v kapitole 6.2. *Výsledky analýzy dat*. V následujícím textu jsou navíc anonymně přiblíženi účastníci výzkumu, aby měl čtenář možnost si udělat představu o složení respondentů.

6.1. Účastníci výzkumu

Účastníky výzkumu jsme záměrně vybírali na základě jejich pozice v organizaci ISIS, z.s. Celkem jsme provedli rozhovorů s 5 kamarády pro volný čas. Všechny ženy z celkového počtu účastníků výzkumu pracují pro organizaci ISIS, z.s., pouze jeden účastník – muž přešel k jiné organizaci. Stalo se tak z toho důvodu, že pěstounka, jejíž dítě využívalo služby Kamarád pro volný čas, nesplnila počty hodin ve vzdělávání, proto přešla k organizaci Dobrá rodina. Kamarád pro volný čas věnující se dítěti zmíněné pěstounky přešel k této organizaci s nimi i přesto, že shodnou službu Dobrá rodina nenabízí a jeho pozice je tak bez finančního

⁵⁴ KAJANOVÁ, A., DVOŘÁČKOVÁ, O. a P. STRÁNSKÝ. *Metodologie výzkumu v oblasti sociálních věd*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2017. Str. 93.

ohodnocení. Tento kamarád pro volný čas nechtěl přerhat vazby s dítětem v pěstounské péči (kluk, 15 let) proto, že tvoří jediný mužský vzor v jeho okolí a v době adolescence se může tento vzor jevit jako potřebný.

S jednotlivými účastníky byl nahrán na zařízení souhlas s rozhovorem a zpracováním získaných dat pro tuto práci. Současně zachováváme jejich anonymitu, jak nejvíce je to možné, i s ohledem na to, že je známa organizace i jejich pracovní pozice.⁵⁵ V následující tabulce jsou uvedeni jednotliví účastníci rozhovoru a obecné informace o nich:

	rozhovor 1	rozhovor 2	rozhovor 3	rozhovor 4	rozhovor 5
pohlaví	Žena	žena	muž	žena	žena
profese	studentka logopedie	studentka	student psychologie	studentka psychologie	studentka psychologie
délka praxe	2. rok	od února 2020	3. rok	1. rok	3. rok
forma pěstounské péče	příbuzenská pěstounská péče	profesionál pěstounská péče	profesionální pěstounská péče	profesionální pěstounská péče	profesionální pěstounská péče

6.2. Výsledky analýzy dat

Jak už bylo uvedeno výše, analýzou dat jsme získali jednotlivé kategorie dat, které následně budeme interpretovat. U každé kategorie se snažíme uvádět data od většiny účastníků výzkumu, pro jasnější představu jsou v textu i doslovné citace respondentů.

⁵⁵ ŠVAŘÍČEK, R. a ŠEĎOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. Str. 41.

Výsledky analýzy dat jsou tříděny podle výzkumných otázek. To znamená, že na každou dílčí otázku odpovídá jedna kategorie zjištění. Na hlavní výzkumnou otázku, která v sobě pojímá všechny dílčí, tak bude odpovězeno v závěru této práce, kde budou uvedena i doporučení vycházející z výsledků šetření. Pouze v jednom případě jsme do jedné kapitoly shrnuli dvě kategorie, čili odpovědi na dvě dílčí výzkumné otázky. Jedná se tak o téma podpory a vnímání supervize, které čtenář nalezne v kapitole věnující se podpoře ze strany organizace.

6.2.1. Mlčenlivost

Všichni účastníci výzkumu vnímali mlčenlivost jako něco, co není jednoduché. „*Musím se na to hodně soustředit, říkám, že hlídám děti.*“ uvádí účastnice rozhovoru 1. Naopak respondent z rozhovoru 3 přiznal, že ze začátku měl problém s chápáním toho, co může a nemůže sdílet se svým okolím. Kamarádi pro volný čas nemají problém nesdílet osobní informace a fotografie se svým okolím, nicméně někdy mají potřebu se o svém kamarádství pobavit s ostatními. A to v případě veselých historek či náročných situací, které mají potřebu ventilovat, jak např. uvádí účastnice rozhovoru 2: „*Takže jsem to řekla příteli, což není OK, vím, ale potřebovala jsem to pustit dál.*“ nebo kamarádka pro volný čas z rozhovoru 4: „*Jména neříkat mi nedělá problém, ale v běžné komunikaci s kamarádama mám chuť vyprávět vtipné historky. A myslím, že toto je v pohodě, ne? Když neříkáš, kdo to byl.,*“

6.2.2. Zpětná vazba

S určitou formou zpětné vazby se setkal každý z účastníků výzkumu. Jednu z nich představuje zpětná vazba od dětí v pěstounské péči. Ta není z jejich strany cílená, ale pro kamarády pro volný čas je to reakce, díky které poznají, jak si v kamarádství stojí. „*Jde na něm vidět, že ho to baví, že je natěšenej. Čeká před domem, jde naproti..jde vidět, že se těší.*“ Další formou zpětné vazby je ta od pěstounů, když kamarádům pro volný čas sdělí, že se na ně jejich děti v pěstounské péči těší nebo že jim o jejich setkání vyprávěli. Účastnice výzkumu z rozhovoru 4 zmínila svou zkušenost s tím, že jedna z hlídaných holčiček začala

říkat, že jí nemá ráda. Kamarádka pro volný čas přemýšlela, jestli s asistencí nepřestat, když děti nejsou spokojené, nicméně se situace řešila s organizací i s pěstounkou, která kamarádku pro volný čas přesvědčila, aby nebrala vážně to, co její holčičky v pěstounské péči řeknou a pokračuje s nimi i nadále. Jako poslední formu zpětné vazby uváděli účastníci výzkumu zpětnou vazbu ze strany organizace: „že se V. těšil nebo že pěstounka chválila“. Účastnice rozhovoru 1 sdílela, že jí bylo řečeno od pracovnice organizace o špatném hledání kamarádů ze strany holčičky v pěstounské péči. Na základě kamarádství pro volný čas („jako že už jednu kamarádku má“) se jí situace s kolektivem ve škole zlepšila a začala mít i lepší známky.

6.2.3. Znalosti problematického chování v pěstounské péči

V průběhu sběru dat bylo zjištěno, že nikdo z účastníků výzkumu se neúčastnil Kurzu problematického chování v pěstounské péči. Jako zdroj informací o problematickém chování v pěstounské péči uváděli víkendové vzdělávací setkání nebo Průvodce kamaráda pro volný čas, kde jsou popsány poruchy attachmentu, typy následků psychické deprivace (typ poměrně dobře přizpůsobený; typ útlumový, hypoaktivní, regresivní; typ sociální hyperaktivity; typ sociální provokace a typ náhradního uspokojení citových potřeb) a modelové situace probírané i na víkendovém školení (dítě uteče ze schůzky, stojí u výlohy a chce koupit hračku, jsi přítomný stěžování pěstouna na dítě v přítomnosti dítěte a dítě si přivede na schůzku kamaráda).

Při otázce, jestli se účastníci výzkumu setkali s nějakým problémovým chováním u dětí ve své praxi, odpovídali takto: „*Ne. Jen hádka po škole mezi pěstounkou a holčičkou.*“, „*Nic extra.*“, „*Ještě si mě zkouší a oťukává.*“, „*Situace, kdy on si stěžoval na pěstounku v nějakých věcech, já jsem s ním soucítit, přišlo mi, že nejedná s ním správně, tak jsem přemýšlel, jestli se do toho vložit, promluvit s ní, že mu něco slíbila, pak to nedodržela, šlo vidět, že ho to hodně mrzí.*“ V případech, kdy účastníci výzkumu sdělovali, že si s něčím nevěděli rady, měli možnost napsat e-mail svým klíčovým pracovnícím, které jim poradili, podpořili je. Tato zmíněná e-mailová komunikace byla vždy kamarády pro volný čas v organizaci ISIS, z.s. kladně hodnocena.

6.2.4. Podpora ze strany organizace

Jak už jsme zmínili výše u tématu problematického chování v pěstounské péči, účastníci výzkumu hodnotili kladně jejich komunikaci s organizací ISIS, z.s. Jednalo se především o komunikaci prostřednictvím e-mailu. U účastníků výzkumu panoval rozdílný názor na tuto emailovou komunikaci jako formu podpory. Někdo ji využíval na podporu po krizových situacích s dětmi, což bylo vnímáno jako „*super*“. Jiní zapomínali zpětnou vazbu posílat a brali to jen jako informaci o tom, co dělali s dětmi. „*Neberu to jako podporu, kterou mi dávají, je to spíš info pro ně do záznamů, podporu nepotřebuju. Máme mailovou komunikaci a v té můžu využít podpory.*“

Kamarád pro volný čas – muž – vzpomínal na emailovou komunikaci v ISIS, z.s. následovně: „*V ISIS jsem cítil zájem, že jsou vděční, že to dělám.*“ Při porovnávání podpory v ISIS, z.s. a Dobré rodiny zhodnotil, že finanční ohodnocení a komunikace v ISIS, z.s. byla lepší - „*reakce na každý mail*“. Dále uvedl, že „*jednou za měsíc, měsíc a půl jsem to tam chodil pořešit (...) pro mě to není motivace, dělám to rád, ale je to podle mě škoda*“.

Z analýzy dat vyplývá, že jako podporu vnímali kamarádi pro volný čas doprovod sociální pracovnice na první setkání s pěstouny a dítětem. „*To bylo uklidňující, že jdeš s někým, koho znáš. Nevíš, co máš od dítěte čekat, když víš, co vše se může stát díky krizové přípravě na školení.*“

V případě supervize se u účastníků výzkumu nejedná o nic cíleného ze strany organizace. Kamarádi pro volný čas ji nevnímají jako potřebnou, když mají krizovou situaci, kontaktují klíčovou pracovníci, se kterou situaci proberou. Lze tak říct, že každý kamarád pro volný čas má možnost individuální supervizní podpory v případě, že ji po setkání s dítětem v pěstounské péči potřebuje.

6.2.5. Víkendové školení

Vzdělávací víkendové školení rozdělilo účastníky výzkumu téměř na polovinu. Dva z celkového počtu pěti kamarádů pro volný čas se žádného víkendového školení neúčastnili. „*Na ničem takovém jsem nebyla. Přišla jsem, pokecala jsem s nima, psychotesty a pak se*

ozvaly, že mají děti pro mě.“ Informace získala v tištěné formě, pravděpodobně jako Průvodce pro volný čas. Dál existovala pro oba účastníky možnost emailové komunikace a doptávání se klíčových sociálních pracovníků. Zbylí kamarádi pro volný čas se víkendového školení účastnili a hodnotili jej pozitivně. „Nečekala jsem, že po nás budou chtít, abychom se tak moc uvedli. Zaměřené na to, jací jsme. Bylo to jiné, než jsem čekala, ale líbilo se mi to.“

Žádný z kamarádů pro volný čas, který se účastnil víkendového školení, nepovažoval žádnou informaci za zbytečnou. „*Ne. Za 2 dny jsme se dotkli hrozně moc témat. Navíc každé dítě je individuální a nejde se připravit na vše.*“ Dále účastníci vnímali víkendové školení jako přípravu na krizový scénář. Představovaly si různé modelové situace (útěk dítěte, ublížení od dítěte apod.). „*Takže ty víš o těch krizových situacích, ale vůbec ti neřeknou, jak to bude nakonec skvělý.*“

6.2.6. Průvodce kamaráda pro volný čas

V průběhu rozhovorů všichni účastníci výzkumu reagovali spíše na dotaz ohledně pravidel programu Kamarád pro volný čas, která jsou uvedena v Průvodci kamaráda pro volný čas (dále Průvodce; volně dostupné na internetových stránkách organizace), než na Průvodce jako takového. Je to pravděpodobně tím, že ne každý z účastníků výzkumu obdržel Průvodce v rámci svého vzdělávání. Někdo obdržel Průvodce na víkendovém školení, někdo jej získal bez víkendového školení nebo k jeho obdržení vůbec nedošlo a informace z něj byly probrány na víkendovém školení. Z analýzy dat tedy vyplývá, že jej nikdo na internetových stránkách nevyhledával a nepročítal. Jedna účastnice výzkumu hodnotila teorii v tištěné podobě Průvodce jako nejužitečnější informaci získanou pomocí víkendového školení.

Pravidla programu tak většinou byly probrány v rámci víkendového školení, ale konkrétní body si účastníci výzkumu moc nevybavují. „*To je jediné, na co si vzpomenu. Nesmíme dávat informace dál.*“; „*Uf. Ty vogo, musel bych vzpomínat. Vím, že to znělo rozumě, ale nějaké konkrétní pravidlo...trochu vysvětlená porucha attechementu, ale pravidla si nevybavím.*“; „*Týjo. Něco o mlčenlivost, když je nějaký problém ozvat se koordinátorovi/rodičovi, mám povinnost dávat na děti pozor, když dělám asistenci.*“

7.Diskuze a doporučení

Výsledky kvalitativního šetření ukázaly, že pracovníci tyto znalosti částečně využívali. Účastníci výzkumu pracující v organizaci nejkratší dobu měli jinou podobu vzdělávací přípravy na svou pozici než jejich pracovní starší kolegové. Někteří prošli víkendovým vzděláváním, jiní vycházeli z Průvodce pro kamaráda pro volný čas nebo z předávání informací během pohovoru. To, co všechny spojovalo, byl individuální přístup organizace a jejich určitá lidskost (ochotní, komunikativní, podporující, dávání zpětné vazby). Jak v rámci podpory při krizových situacích, tak v běžné komunikaci po setkání s dítětem z pěstounské péče. Většině účastníků výzkumu nechybělo žádné konkrétní téma, v kterém by se potřebovali dozvědět. Pouze jedna „kamarádka“ by uvítala školení zaměřené na to, jak pracovat s dětmi, když se zaseknou a nic nechtějí.

Při hledání odpovědi na hlavní výzkumnou otázku bylo zjištěno, že důležitou roli hraje jak vzdělávání, tak i osobnost „kamaráda“. Pod využíváním znalostí v praxi vnímali účastníci výzkumu především přípravu na krizové situace. Současně jim vzdělávací aktivity pomohli lépe se vcítit do dítěte v pěstounské péči a přiléhavěji tak směřovat své chování. Neméně důležitá je samotná osobnost respondentů. Jejich dřívější životní i pracovní zkušenosti je formovaly do té podoby, kterou mají dnes a tak většina jejich reakcí v běžných nebo krizových situacích vycházela rovněž pouze „z nich“. Vzdělání nabízené organizací jim tak prohloubilo jejich zažitý rámec chování.

Doporučení vycházející z výsledků kvalitativního šetření se opírají o potřebu respondentů mluvit o svém „kamarádství“ s ostatními. Vzhledem k citlivosti jejich práce by vhodná forma sdílení mohla být na společných setkáních s ostatními kamarády pro volný čas. Ti, co jsou pracovní starší, uváděli, že po určité době dojde inspirace na trávení volného času s dětmi. Sdílení se svými kolegy by tak mohli využít jako „studnici nápadů“ pro své další setkávání s dětmi v pěstounské péči. Vzhledem k tomu, že se většinou jedná o studenty vysokých škol, nabízí se i online podoba setkávání (Facebooková uzavřená skupina, ZOOM telefonáty apod.), kde je stále dodržována anonymita dětí. Otázkou zůstává, jestli by sdílení mělo mít podobu směřovanou čistě k vypovídání se nebo by setkání měl být přítomen někdo z organizace a případně jej facilitovat. V druhém případě by organizace měla možná ještě

bližší kontakt se svými externími pracovníky a měli by ještě větší povědomí o tom, jak se jim v „kamarádství“ daří.

Závěr

Přestože se i v současné době potýká pěstounská péče s mnoha úskalími, bylo pro autorku při studiu literatury a několika výzkumných šetření potěšující zjišťovat, jak moc se od období minulého režimu rozvinula, a nadále rozvíjí. A ještě více potěšující je pro ni vidět, že součástí možností pěstounské péče, minimálně té realizované v neziskovém sektoru, může být i podpora „kamarádství“ mezi dětmi a mladými pomáhajícími pracovníky – třeba i v takové podobě, v jaké je realizována organizací ISIS, z.s. – a nabízet tak vzájemné a smysluplné obohacení obou zúčastněných stran.

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, zda externí pracovníci služby Kamarád pro volný čas organizace ISIS, z.s. využívají v praxi své znalosti ze vzdělávacích aktivit a materiálů. Celá práce byla rozdělena na část teoretickou a praktickou.

V teoretické části byla popsána náhradní rodinná péče z obecného hlediska. Více do detailu jsme se zaměřili na jednu její formu – pěstounskou péči. U té jsme přiblížili stručnou historii v kontextu České republiky a také současný stav. Dále jsme se věnovali předpokladům pro vykonávání pěstounské péče a její specifické formě – pěstounské péči na přechodnou dobu.

V praktické části práce jsme představili organizaci ISIS, z.s. a její službu Kamarád pro volný čas, která byla stěžejním předmětem zájmu. Hlavní výzkumnou otázkou kvalitativního šetření bylo zjistit, *jakým způsobem využívají Kamarádi pro volný čas své znalosti získané vzdělávacími aktivitami a materiály organizace ISIS, z. s. ve své praxi s dětmi v pěstounské péči?* Výsledky kvalitativního výzkumného šetření ukázaly, že ačkoli nelze ani zdaleka mluvit o jednotné podobě toho, jak externí pracovníci služby integrovali zjištěné poznatky, přesto se u kamarádů potvrdil dobrý znalostní základ, a respondentům ve skutečnosti nechyběla výrazně žádná oblast, ve které by se potřebovali dovzdělat. Kamarádi měli různé formy vzdělávání pochopitelně ještě před prvním setkáním s dítětem z pěstounské péče. Většina těchto pracovníků proto brala své nabyté znalosti jako určitou oporu, někteří z nich považovali znalosti získané ze vzdělávacích aktivit organizace jako „krizový scénář“. Často se však při řešení různých situací v rámci své profese odkazovali na svůj selský rozum a na zkušenosti získané skrze osobní zkušenosti či předešlou praxi. Potvrdilo se tak i to, že

základem práce kamaráda je jeho osobnost – autentická motivace, skutečný zájem o dítě, které má ve své péči. Vypovídá o tom nakonec i jejich zájem o zlepšení své práce pro organizaci, viz jejich potřeba sdílení zkušeností s ostatními kamarády, ze které vychází možná nejdůležitější doporučení autorky směrem k vytvoření platformy, jež by takové sdílení a učení se na peer principech umožňovala.

Na základě výše uvedených závěrů můžeme konstatovat, že cíl této bakalářské práce formulovaný v její úvodní části byl naplněn.

Seznam použité literatury:

BUBER, Martin. *Já a Ty*. Praha: Kalich, 2005. Kairos (Kalich). ISBN 80-701-7020-4.

BUBLEOVÁ, KOVAŘÍK in MATĚJČEK a kol. *Náhradní rodinná péče*. Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8

BUBLEOVÁ, V. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014 [cit. 2020-05-13]. ISBN 978-80-87455-25-8.

BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., VÁVROVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, A. a VANČÁKOVÁ, M. Průvodce náhradní rodinnou péčí [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010 [cit. 2020-05-12]. Dostupné také z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/pruvodce-nahradni-rodinnou-peci.pdf>.

GABRIEL, Z. a NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.

HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HUBÁČKOVÁ, Tereza. Přechodná pěstounská péče o děti s poruchou attachmentu - její možnosti a limity. *Fórum sociální práce* [online]. [cit. 2020-05-19]. ISSN 2336-6664. Dostupné z: https://forumsocialniprace.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/10/2019/12/Tereza_Hubackova_106-116.pdf

- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975)*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-503-9.
- KAJANOVÁ, A., DVOŘÁČKOVÁ, O. a P. STRÁNSKÝ. *Metodologie výzkumu v oblasti sociálních věd*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2017. ISBN 978-80-7394-639-5.
- LARSEN, M., BASTE, V., BJØRKNES, R. *et al.* Services according to mental health needs for youth in foster care? – A multi-informant study. *BMC Health Serv Res* 18, 634 (2018). <https://doi.org/10.1186/s12913-018-3365-6>.
- MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-717-8304-8.
- MATĚJČEK, Z. Osvojení a pěstounská péče. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 152 s. ISBN 80-7178-637-3.
- MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- OKPYCH, N. J., a COURTNEY, M. E. (2018). Characteristics of foster care history as risk factors for psychiatric disorders among youth in care. *American Journal of Orthopsychiatry*, 88(3), 269–281. <https://doi.org/10.1037/ort0000259>.
- RADVANOVÁ, S. a kolektiv. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-578-7.
- SMOLÍKOVÁ, V. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing, 2014. ISBN 978-80-7418-218-1.
- ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kolektiv. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-74-8.

ŠVAŘÍČEK, R. a ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TRNKOVÁ, L. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-864-3.

ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVETSKA, J. a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3.

Zákony:

§ 20 zák. č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže

§962 Občanský zákoník

Internetové zdroje:

Formy náhradní rodinné péče. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV, 2019 [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>.

Kamarád pro volný čas, 2018 [online] isis-olomouc.cz [cit. 5. 4. 2020] Dostupné z <http://isis-olomouc.cz/projekty-a-sluzby/kamarad-pro-volny-cas/>.

Občanské sdružení ISIS dostupný z www.dobremistoprozivot.cz/podporujeme/ISIS

Občanské sdružení ISIS dostupný z: <http://isis-olomouc.cz/o-nas/zakladni-informace/>.

Pěstounská péče na přechodnou dobu: Výsledky průzkumu mezi pěstouny na přechodnou dobu [online]. 2015,[cit. 2020-05-13]. Dostupné z:

<https://www.ditearodina.cz/images/soubory/ke-stazeni/vyzkumy/Przkum-mezi-pstouny-na-pechodnou-dobu-2015.pdf>.

Pěstounská péče na přechodnou dobu:...aby děti vyrůstaly v rodinách! [online]. [cit. 2020-05-18]. Dostupné z: <https://www.rpp.cz/inpage/proc-je-pppd-tak-dulezita/>.

Průvodce Kamarád pro volný čas dostupné z:<http://ltestovaci.czweb.org/wp-content/uploads/Pruvodce-kamarad-pro-volny-cas.pdf>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Aneta Lužová
Katedra:	Ústav speciálně pedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Svoboda, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020
Název práce:	Vzdělávací aktivity a materiály organizace ISIS, z.s. v praxi jejich dobrovolníků
Název v angličtině:	Educational activities and materials of ISIS, z.s. in the practice of their volunteers
Anotace práce:	<p>Cílem bakalářské práce <i>Vzdělávací aktivity a materiály organizace ISIS, z.s. v praxi jejich dobrovolníků</i> je prozkoumat, jakým způsobem využívají externí pracovníci služby Kamarád pro volný čas své znalosti získané vzdělávacími aktivitami a materiály organizace ISIS, z.s. ve své praxi s dětmi v pěstounské péči.</p> <p>V teoretické části práce je popsána náhradní rodinná péče a její jednotlivé formy. Dále je blíže představena pěstounská péče, její historie, současný stav a specifická forma péče na přechodnou dobu. Popsána je také organizace ISIS, z.s. a zejména její služba Kamarád pro volný čas, ke které se váže celá praktická část bakalářské práce. Ta je založena na šetření kvalitativního rázu a konkrétně vychází ze zakotvené teorie. Data byla sbírána pomocí polostrukturovaných rozhovorů s kamarády pro volný čas. K analýze dat bylo využito otevřené kódování. V závěru práce jsou formulována doporučení pro službu Kamarád pro volný čas organizace ISIS, z.s. vycházející z kvalitativního výzkumu bakalářské práce.</p>
Klíčová slova:	náhradní rodinná péče, pěstounská péče, Kamarád pro volný čas, kvalitativní výzkum, zakotvená teorie

Anotace v angličtině:	<p>The aim of the bachelor's thesis Educational activities and materials of ISIS, z.s. In the practice of their volunteers is to explore how external staff of the Friend for Leisure service use their knowledge gained through educational activities and materials of ISIS, z.s. In their practice with children in foster care.</p> <p>The theoretical part of the thesis describes substitute family care and its individual forms. Furthermore, foster care, its history, current status and a specific form of temporary care are introduced in greater detail. The organization ISIS, z.s. is also described, and especially its service Friend for Leisure, to which the whole practical part of the bachelor's thesis is linked. It is based on the investigation of a qualitative nature and is specifically based on grounded theory. Data were collected by means of semi-structured interviews with friends for leisure time of the already mentioned organization ISIS, z.s. Open coding was used for data analysis. At the end of the thesis, recommendations are formulated for the Friends for Leisure Service of the ISIS organization, based on the qualitative research of the bachelor's thesis.</p>
Klíčová slova v angličtině:	substitute family care, foster care, friend for leisure time, qualitative research, grounded theory
Rozsah práce:	46 stran
Jazyk práce:	Český jazyk